

Pe Bega spre Serbia

Anton Braun

Motivele fugii mele vor fi, poate, mai clare dacă arunci o privire în CV-ul meu : fiind copilul unui așa-zis „capitalist german”, n-am trăit tocmai în puf.

Sunt cel de-al treilea Anton Braun din familia mea, continuând o tradiție pe care, între timp, i-o transmit mai departe fiicei mele, Antonia : confecționarea de instrumente muzicale.

Bunicul meu a întemeiat în 1896 un atelier de muzică cu magazin de prezentare, pe strada Eugeniu de Savoya din centrul Timișoarei. Atelierul a fost, la vremea respectivă, prima întreprindere de acest fel din Banat. Era lutier și avea doi fii : pe Anton Michael Braun (tatăl meu) și pe Bruno Braun (unchiul meu). Bruno, fiind primul născut, a devenit, conform tradiției, tot lutier. A realizat instrumente excelente, care mai sunt expuse și astăzi la Timișoara, la muzeu. Lutierii aveau însă, încă de atunci, probleme cu comenzile, astfel încât se poate considera un noroc faptul că tata n-a devenit lutier, ci constructor de instrumente de suflat din lemn. Când bunicul a murit, în 1928, tata l-a despăgubit pe unchiul meu cu o sumă de bani, pentru că acesta nu vedea niciun viitor ca lutier. A investit banii într-o fabrică de furnir din Brașov.

Astfel, tata a preluat afacerea. A avut iar noroc, pentru că viața socială i-a lăsat muzicii, după criza economică mondială, un spațiu tot mai larg. Fiecare sătuc din Banat avea cel puțin o formație de muzică. Se făcea multă muzică și se dansa. Acest context a făcut ca, la începutul anilor '40, tatăl meu să opereze „prima și cea mai mare casă de instrumente muzicale din Banat”, după cum se specifica pe sigla ce se găsea pe instrumentele pe care le construia și le comercializa. Astfel, a devenit, printre altele, și reprezentantul, pentru întregul Banat, al constructorului de acordeoane și de muzicuțe Hohner din Trossingen, Germania. Se îngrijea de toate instrumentele și le repara, fiind astfel partener de dialog al fanfarelor militare. Datorită acestui fapt a fost scutit de efectuarea serviciului militar. Afacerea înflorea, așa că tata a deschis, în afară de sediul din centru,

încă două magazine (filiale) în Timișoara. În ultima perioadă a avut 36 de angajați. Când au intrat trupele sovietice în oraș, în 1944, un depozit de mărfuri fusese deja lovit de bombe, iar, în rest, totul a fost confiscat. Tata și-a pierdut astfel întreaga avere, pe care o investise, de asemenea, în instrumente. În calitatea sa de „capitalist” a fost închis într-un lagăr înființat la Budinț. După ce s-a întors acasă, câteva luni mai târziu, și situația se mai calmase, a amenajat un mic atelier în curtea din spate a sediului său din strada Eugeniu de Savoya. Mai târziu, clădirea a fost naționalizată. Atunci când fabrica fratelui său de la Brașov a fost naționalizată și acesta n-a mai avut unde să locuiască împreună cu soția și cei trei copii, tata i-a găzduit familia în sediu și i-a pus la dispoziție unchiului Bruno un loc în atelier, pentru lucrările sale.

Tata a făcut închisoare, din 1952 până în 1954, fără a fi judecat, pentru că spusese, chipurile, bancuri politice în atelierul său. Vreme de un an familia nici n-a știut unde se afla. În timpul absenței sale, unchiul Bruno a condus atelierul, de care tata s-a ocupat, ca particular, împreună cu doi-trei angajați, până în 1958. A construit, printre altele, și saxofoane, pentru a onora cererile apărute din cauza interdicției de import.

Am petrecut încă din copilărie mult timp în atelier și în 1957 am început oficial ucenicia la tatăl meu. Noua legislație a interzis, în 1958, afacerile private. Unchiul meu s-a mutat, din această cauză, cu toate sculele din atelier la cooperativa de stat Timiș, iar tata a creat o secție de saxofoane, împreună cu mine și cu colaboratorii lui, la fabrica de pantofi Victoria/Guban. Și el și-a adus toate sculele la întreprindere.

Guban și-a putut conduce întreprinderea și după război, pentru că în timpul guvernării anterioare îi sprijinise pe comuniști. Tata l-a cunoscut pe directorul Guban în timpul unei călătorii cu trenul la București. Guban i-a propus atunci să înceapă să lucreze la el, oricând voia. În 1958 a sosit momentul. Producția de saxofoane a putut avea loc la fabrica de pantofi, deoarece acolo exista deja o secție de prelucrare a alamei, care producea accesorii de metal pentru pantofi și genți, iar, mai târziu, și lămpi și bijuterii. Capacitatea acestei secții putea fi exploatată mai bine prin fabricarea de saxofoane. Guban își făcuse următorul calcul: prețul de cumpărare al unui saxofon importat era cel al unei vaci (unul dintre produsele pe care România le putea exporta). Construim, în primul rând, saxofoane alto, care erau folosite în muzica populară românească. Guban i-a prezentat șefului statului, Gheorghe Gheorghiu-Dej, primele saxofoane pe care le-am construit, la București, de ziua națională comunistă, în 23 august 1959. Scopul era acela de a face reclamă noului produs și de a face rost de bani. A reușit. Un an mai târziu, secția de instrumente a fabricii de pantofi din Timișoara avea deja 30 de angajați, iar la sfârșitul anilor '80 erau vreo 70.

În anul 1972, tata era cu puțin înainte de pensionare, iar la fabrică au existat restructurări. În acest context, am preluat conducerea secției de instrumente și a celei de bijuterii, al cărei șef urma să iasă, la rândul său, la pensie. Astfel, eram răspunzător de aproximativ 100 de oameni, dar și de asigurarea comenzilor. Între timp, absolvisem secția de Electro-Mecanică la Politehnica din Timișoara, la fără frecvență. Saxofoanele noastre erau exportate mai ales în Uniunea Sovietică, în Republica Federală Germania, în Anglia și în Olanda. În Germania erau distribuite sub numele Luxor, în Anglia se numeau Victoria, iar în Olanda, Schenkelaars.

Fabrica de instrumente muzicale olandeză Schenkelaars voia să ne pună la dispoziție, pentru producția noastră, toate ustensilele și tehnologiile de care dispunea, ceea ce ar fi fost foarte benefic pentru noi, întrucât nu aveam la dispoziție decât mijloace primitive. Cei de la Schenkelaars solicitau însă prezența mea în Olanda, pentru că eram singurul specialist din instituție. Aceasta ar fi fost șansa de a-mi exercita, în sfârșit, meseria la standardele cele mai avansate, din punct de vedere tehnologic, și de a ne asigura, în același timp, situația comenzilor. Știam de această invitație, dar, nemaiauzind nimic în legătură cu ea, am cerut lămuriri, iar directorul meu de atunci – Guban murise între timp – m-a ironizat, spunându-mi că doar nu-mi imaginam că voi fi lăsat să călătoresc în Vest. După câteva luni, am vrut să particip la o scurtă excursie la Budapesta, organizată de întreprindere. Obținusem permisiunea, mă aflam deja în autocarul pregătit pentru plecare, când am fost dat totuși jos, în ultima clipă, sub ochii angajaților. A fost picătura care a umplut paharul. Am luat decizia să-i întorc spatele României. Chiar din noaptea următoare am început să-mi fac planuri de evadare.

Planificare atentă

Experiențele pe care trebuise să le îndure vărul meu, Johannes Braun, din cauza încercării sale de evadare eșuate m-au determinat să-mi planific fuga extrem de atent. Îmi era important să găsesc o cale care să minimizeze riscul ratării cât mai mult cu putință.

Cu aceste gânduri în minte, am acceptat oferta fostului meu profesor de a începe să lucrez la Politehnica din Timișoara în calitate de colaborator cu experiență în producție. Am folosit cei doi ani la Facultatea de Mecanică pentru a-mi pregăti evadarea printr-un râu. Voiam să-mi folosesc capacitățile de înotător și de scafandru. Spre norocul meu, am reușit în cele din urmă să găsesc și să cumpăr, cu multe

strădanii, de la București un costum de neopren la un preț convenabil. La vremea aceea încă nu existau costume impermeabile cum sunt cele de azi. Un costum de neopren era premisa pentru reușita întreprinderii. Ideea de a-mi face rost de un tub de oxigen pentru a mă scufunda cu el și pentru a ajunge așa, prin apă, din România în țara învecinată Iugoslavia îmi venise dintr-un serial cu exploratorul marin francez Jean-Michel Cousteau. Avantajul unui aparat de respirație cu oxigen este că, prin instalarea unui filtru, dioxidul de carbon respirat rămâne într-un circuit închis, astfel încât din apă nu ies bule de aer care să-l dea de gol pe scafandru. La Facultatea de Mecanică am avut acces la material și la literatură de specialitate, pentru a mă putea ocupa de construirea unui astfel de aparat. Întâmplător, am aflat că Armata utilizează la tancuri filtre folosite și la aparatele de respirație cu oxigen, pentru a putea circula pe sub apă. Un administrator de depozit mi-a pus la dispoziție asemenea filtre și le-a acceptat, de fiecare dată, înapoi pe cele pe care le folosisem, înlocuindu-mi-le cu unele noi, la schimb cu țuică. Tot prin relații și cu șpagă am reușit să reumplu și tubul de oxigen, într-o întreprindere care se ocupa de aprovizionarea spitalelor.

M-am dus de mai multe ori în Munții Banatului, pentru a experimenta și pentru a exersa în lacuri. Fratele meu, Bruno, care mă lua, discret, cu mașina, stătea în acest timp de pază. În anii '70, un scafandru era o mare raritate, iar cu un aparat de respirat atât de special atrăgeai atenția. Fără ajutorul prețios al fratelui meu aș fi reușit doar foarte greu să exersez neobservat.

Pentru a găsi râul cel mai potrivit pentru planul meu de evadare mi-am făcut rost, prin pile, de un permis special de pescuit în zona de frontieră. Am ales canalul Bega. Cu ajutorul unei hărți de prin anul 1800 – mai noi nu existau –, dar pe care corespundeau toate informațiile care mă interesau pe mine, numai localitățile deveniseră mai mari, mi-am făcut schițe ale zonei în timpul „ieșirilor la pescuit”. M-am uitat mai ales la componența malurilor și la viteza de curgere a apei, pentru a decide ce mal să aleg pentru înot și scufundat și pe ce porțiune anume.

A urmat vremea scufundărilor nocturne. Fratele meu mă lăsa să cobor din mașină pe întuneric, mai sus de Timișoara, la Remetea Mare, pe malul Begăi, și mă aștepta, cu lanterna de buzunar, în josul râului, la o distanță de circa șase kilometri, pe podul de la Ghiroda. Aici ieșeam din apă și urcam în mașina lui. Pe această porțiune trebuia să mă scufund prin perimetrul terenului Cazărmii Remetea, ceea ce-mi creștea, de fiecare dată, adrenalina. A te scufunda ziua, în apa clară ca sticla a unui lac de munte se mai putea justifica, dar cum aș fi putut să-i explic cuiva ce căutam într-un râu tulbure, noaptea? Am ales această porțiune de șase kilometri a râului întrucât condițiile se asemănau parțial, conform

estimărilor mele, cu cele din partea de jos a canalului Bega, aproape de granița sârbească, loc pe care îl alesesem pentru evadare : mal înalt și un râu adânc, care curgea foarte lent.

Îmi planificasem evadarea pentru anul 1977, după sezonul de baie, o perioadă în care apele de la graniță nu mai erau supravegheate atât de atent. Dar la finalul lunii august, fapt atipic pentru o toamnă târzie, a avut loc o schimbare neașteptată de temperatură, cu frig și ploaie, care a durat până la sfârșitul lunii septembrie. În 5 octombrie a sosit însă clipa. Înainte de prânz, am căutat-o pe cumnata mea, care lucra la spital, și i-am spus : „La noapte dispar”. Am rugat-o să-mi facă niște injecții pentru a-mi crește rezistența generală. Am plecat după-amiaza târziu din Timișoara cu mopedul, un rucsac uriaș pe rezervor și un altul în spate, precum și cu schițele mele de la pescuit. M-am schimbat când am ajuns la porțiunea de mal dintre localitățile Uivar și Pustiniș, unde creșteau boschete ; sub costumul de neopren purtam un costum de jogging și lenjerie de corp lungă. Am ascuns mopedul și hainele de care mă dezbrăcasem sub o prelată verde. La lăsarea întinericului am intrat în apă, pe malul drept. Distanța până la graniță era de circa șase kilometri. În jurul trupului aveam legată o centură de plumb de vreo 15 kilograme, care trebuia să mă țină sub apă. Ambalasem mai înainte acasă, în vacuum, îmbrăcămintea pe care voiam s-o iau cu mine și o contrabalansasem, în vană, cu plumb, în așa fel încât pachetul să nu iasă la suprafață. Pe lângă echipamentul de scafandru, mai aveam la mine și o saltea pneumatică pe care voiam să înot până dădeam de vreun pericol ; abia atunci aveam de gând să mă scufund. După podul de cale ferată de la Pustiniș trebuia să trec, după o mică porțiune, pe sub un pod de lemn, în apropierea căruia era un post de control al traficului rutier. Știam că atunci când milițianul se plictisea se mai ducea și până la pod. Acolo trebuia să fiu atent ; pentru a avea o acoperire mai bună, am trecut pe malul stâng, unde vegetația era mai luxuriantă.

Îmi propusesem să fiu la graniță la miezul nopții. Întregul echipament, hainele împachetate în vacuum, totul mă frâna, în plus, scăpasem din vedere că, în apropiere de mal, viteza de curgere era considerabil mai mică decât luasem în calcul. Deși înotam cu Bega, s-a făcut ora 5 până am ajuns în apropierea frontierei. Despre această porțiune nu aveam nicio informație, pentru că în timpul „ieșirilor mele la pescuit” nu mă putusem încumeta până acolo. Bega constituie granița dintre România și Serbia pe o porțiune de vreo doi kilometri. Știam că granița trece prin mijlocul râului și că malul stâng este, astfel, parte sârbească. În apropierea frontierei am rămas – și din acest motiv – pe malul stâng, presupunând că grănicerii români nu-și puteau permite să tragă spre malul sârbesc. Toată noaptea n-am văzut pe nimeni la față ; nu s-au ivit decât animale sălbatice, care

m-au speriat la fel de tare cum le-am speriat și eu pe ele. Astfel, n-a fost nevoie să mă scufund. Era o noapte rece, cer senin, luna strălucea puternic. Pe platforma turnului de pază de pe partea românească nu se vedea, din fericire, nimeni. Din păcate, malul sârbesc fusese proaspăt cosit și curățat de plantele mai agresive. Deodată am auzit voci. Mă aflam la mal, în apă, și stăteam nemișcat. Vocile proveneau de la doi soldați grăniceri iugoslavi, care discutau râzând, în vreme ce treceau pe lângă mine. Mă uitam la ei. După ce au trecut deja de mine, unul s-a întors ; privirea i-a căzut asupra mea. În clipa următoare m-a luminat cu lanterna. Nu mă gândisem înainte că, deși purtam echipament de scafandru negru, fața nu-mi era pictată, așa că era luminată de razele lunii.

Soldați înfricoșăți

Când m-au văzut cei doi soldați în echipamentul meu, le-a intrat teama în oase : au tras imediat în aer. Împușcăturile i-au alarmat pe soldații de pe partea românească. Am încercat să-i liniștesc pe soldații iugoslavi, ridicând mâinile și ieșind din apă. Centura mea de plumb li se părea stranie ; le era teribil de frică de ea. Au urlat în permanență la mine, agitându-se în jurul meu, până am dat jos centura de plumb. Apoi au vrut să mă lege, dar nu aveau nimic, în afară de centuri late. Astfel, nu puteau să mă lege decât parțial. Mi-au înfășurat încheietura mâinii și, pentru că n-au putut să-mi înnoade centura, i-am ajutat, ținând capetele centurii, ca semn al cooperării mele. Cei doi soldați m-au dus la un pichet aflat la vreo cinci kilometri distanță. Aparatul meu de respirat și hainele împachetate în vacuum au rămas pe malul Begăi. De la orele numeroase petrecute în apă eram aproape înghețat ; în data de 6 octombrie, dimineața devreme, pajiștea era acoperită parțial cu dungi albe. Marșul spre pichet le-a făcut bine membrilor mele rigide. Acolo am stat doar afară până a venit comandantul la lucru. Între timp, soldații mi-au dat ceai și pături ca să mă încălzesc, iar alți soldați mi-au adus hainele de la frontieră și așa am putut să îmbrac, sub cerul liber, haine uscate.

În zilele acelea, la Belgrad avea loc evenimentul care succeda Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Helsinki. Acesta era unul dintre motivele pentru care alesesem acea zi pentru fugă. O instanță iugoslavă m-a condamnat rapid la două săptămâni de închisoare pentru trecere ilegală a frontierei, pe care a trebuit să le petrec la Kikinda. Ajuns în această închisoare, am fost băgat, chiar a doua zi, într-o celulă izolată : în cadrul mai multor interogatorii, am fost întrebat cu privire la motivul fugii. Am repetat consecvent : „Ca etnic german, vreau să trăiesc în Germania. Nu sunt nici refugiat economic, nici unul politic”. În timpul